

Hur skall det gå för folkpartiet?

Sedan valet 1968 har två av de tre oppositionspartierna — först Moderata Samlingspartiet, nu Folkpartiet — drabbats av svåra interna problem.

En tidigare folkpartiriksdomare, Tore Billman, sedan ett år bosatt i Frankrike, diskuterar här Folkpartiets dilemma.

Billman har under lång tid varit engagerad inom strävandena att ena oppositionspartierna och var i flera år bl a vice ordförande i Forum för Samhällsdebatt. Genom att man både från konservativt och centerhåll gett sin politik en alltmer liberal prägel måste man, anser Billman, under sådana förhållanden fråga sig vad vi skall med tre mer eller mindre liberala partier att göra? "Varför inte slå ihop dem? . . .

Tillkomsten av en sådan maktgruppering skulle automatiskt lösa inte bara oppositionens utan samtidigt också Folkpartiets problem."

I stället för en seger blev 1968 års val ett överraskande nederlag för de tre oppositionspartierna. Värst medfaret blev Folkpartiet och den fanflykt åt både höger och vänster, som då ägde rum, gör det motiverat att fråga sig hur det skall gå för partiet vid 1970 års val.

Situationen efter 1968

Det må vara sant att socialdemokraterna vid valet 1968 lyckades reda upp en till synes mycket hotande situation genom en bottenskrapning av alla sina personella resurser men även genom en mer än vanligt kraftig ekonomisk insats. Å andra sidan berodde utgången i minst lika hög grad på oppositionens traditionella splittring och lika traditionella oförmåga till en samlad ansträngning för att uppnå ett maktskifte. Nederlaget ledde inom oppositionen till en djup förvirring, ur vilken inga tendenser till en ny kurs ännu kan skönjas. Man har bara kört vidare i de gamla hjulspåren. Folkpartiets ledning deklarerade visserligen efter valet, att nu måste man före årsskiftet 1968/69 få ett besked från centern beträffande det fortsatta samarbetets gestaltning, men därav blev intet. Till yttermera visso har herr Hedlund deklarerat, att han inte ser någon anledning att rucka på mittenbrödernas inbördes relationer. Ur hans synpunkt är detta fullt förståeligt. För herr Hedlund har mittensamarbetet sitt enda berättigande endast i den mån det kan tillföra Centern röster från Folkpartiets

hittillsvarande väljarskaror. Detta framgår tydligt — tydligare än någonsin — av hans senaste uttalanden. Hans mål är enbart att skapa ett ännu större och starkare Centerparti. Detta skall tydligen ske genom att Folkpartiet fortsätter att agera leverantör av röster till Centern. Härefter ligger förklaringen till herr Hedlunds motvilja mot en sammanslagning av mittenpartierna.

Om en sådan kom till stånd, skulle ju hans ambition att före sin avgång från den politiska scenen ha förvandlat ett relativt modest Bondeförbund till ett dominerande borgerligt parti gå om intet. Att denna utveckling på intet sätt gör oppositionens totala politiska inflytande starkare synes inte intressera herr Hedlund. Man tycker annars att det skulle varit rätt naturligt om han i sin egenskap av ledare för det största oppositionspartiet skulle ha begagnat tillfället att söka samla oppositionens trupper bakom sig för att gå till storms mot socialdemokraternas positioner vid 1970 års val. Utsikterna till framgång vore otvivelaktigt betydande och för vilken politisk ledare som helst skulle väl detta förhållande ha utgjort en utslagsgivande lockelse och ett tillfälle som ej finge förslutas. Dock inte för herr Hedlund. Han vägrar att identifiera sig med den samlade oppositionens målsättning. För honom existerar endast Centern.

Oppositionens dilemma

På grund av herr Hedlunds inställning kan man tydligen lika litet nu som tidi-

gare räkna med en kraftsamling på oppositionssidan inför 1970 års val. Herr Hedlund vill inte och då blir det heller ingenting. Oppositionens svaghet, splittringen, kommer att bestå och utgöra socialdemokraternas största tillgång i den kommande valkampanjen. Precis som vid tidigare val.

Inom oppositionspartiernas väljarskaror finns otvivelaktigt en het önskan att få till stånd ett sådant samarbete mellan dessa partier att socialdemokraternas maktmonopol äntligen kan brytas. De uttryck denna målsättning avsatt i form av olika samlingsrörelser är allom bekanta och skall därför inte ventileras inom ramen för denna artikel. Här skall endast understrykas det häpnadsväckande faktum att alla dessa ansträngningar, alla dessa åtgärder har strandat på en enda mans motstånd. Samtidigt kan situationen också beskrivas så, att socialdemokraterna kunnat bevara regeringsmakten tack vare en enda mans vägran att medverka till ett enat uppträdande från oppositionens sida vid de politiska valen. Herr Hedlund har varit socialdemokraternas största tillgång under många år. Tydligt kommer han att förbli så även vid 1970 års val och det är detta förhållande, som är oppositionens allt överskuggande problem.

Folkpartiets dilemma

Om den samlade oppositionens svårigheter är stora, så är Folkpartiets dilemma dock mycket värre. Vi har sett hur partiet vid senaste valet fick vidkännas

en ganska kraftig åderlåtning, främst till förmån för centern. Hur blir det nu vid valet 1970. Sannolikt kommer tendensen att förstärkas. Men denna gången kan det mycket väl hända, att det inte bara blir mittenbrodern, som drar till sig röster från herr Wedéns parti. Och vi skall se varför.

När Bondeförbundet på sin tid bytte namn och kallade sig Centerpartiet skedde detta för att kunna vinna väljare i tätorterna i sådan utsträckning att det ständigt minskade röstunderlaget på landsbygden kunde kompenseras. Operationen lyckades som bekant utomordentligt bra. Det räckte med detta namnbyte för att avsevärda inbrytningar skulle bli möjliga inom sådana kategorier väljare i tätorterna, som tidigare alls inte kunnat tänka sig att ge sina röster åt ett så typiskt landsbygdsparti som Bondeförbundet utan som dittills hade haft sitt naturliga hemvist i Folkpartiet.

Vad skall nu ske sedan Högern har bytt namn och lagt sig till med beteckningen "Moderata Samlingspartiet". Det är långt ifrån uteslutet att detta kommer att leda till ytterligare inbrytningar i Folkpartiet. För vissa kategorier folkpartiväljare skulle det tidigare varit otänkbart att rösta på Högern, men det sannolika är att många marginalväljare på Folkpartiets högerkant känner sig lockade av ett "samlingsparti", som till på köpet gör anspråk på att vara "moderat". Ett samlingsparti är ju just vad oppositionsväljarna gått och längtat ef-

ter och även om moderata samlingspartiet inte kan uppfattas som en fålla för hela oppositionen, så finns det gott om väljare, som inte reflekterar över detta utan låter partinamnet bli utslagsgivande för sitt politiska handlande. Ett partinamn kan betyda mer än man tror. Det har herr Hedlund bevisat. En viss överströmning av folkpartiväljare till moderata samlingspartiet förefaller alltså sannolik men hur stark denna tendens kan komma att bli torde det vara fåfängt att spå om. Å andra sidan torde det vara verklighetsfrämmande att inte förutse en sådan utveckling.

Folkpartiet har alltså hamnat i en föga avundsvärd situation. Man kläms mellan två politiska kolleger, som tagit sig orådet före att börja jaga på marker, där Folkpartiet hittills ansett sig ha nära nog ensamrätt. Vad kan Folkpartiledningen göra åt detta? Under årtionden var partiet ensamt om att kunna erbjuda politiskt hemvist åt personer med utpräglat liberala idéer. Detta synes inte längre vara fallet. Någon politisk bostadsbrist för liberala väljare existerar inte längre. Förr hade de bara Folkpartiet att vända sig till. Nu finns det två partier till, som ivrigt söker deras gunst och som gör anspråk på att företräda deras intressen.

Sådan är Folkpartiets situation ett år före valet 1970. Skall en konsolidering av partiet genomföras och förlorad mark återvinnas, så måste åtgärderna komma snabbt, ty ett år är en knapp tillmätt respittid i det politiska livet.

Kanske ligger emellertid lösningen av Folkpartiets svårigheter på ett annat plan. Om man granskar utvecklingen inom alla de tre oppositionspartierna finner man, att de tidigare vart och ett i stort sett hade sitt typiska eller karakteristiska klientel. Med någon generalisering kan man säga, att de höll sig vart och ett inom sitt ganska väl avgränsade politiska område. Så är det inte längre. Både Högern och Centern har under senare år undan för undan flyttat fram sina positioner på Folkpartiets mark och gett sin politik en alltmer liberal prägel. Man måste under sådana förhållanden fråga sig vad vi skall med tre mer eller mindre liberala partier att göra. Om alla tre gör anspråk på att företräda liberala idéer, vilket existens-

berättigande har de i så fall som fristående partier? Varför inte slå ihop dem? De skillnader, som nu existerar mellan dem är inte större än som ofta förekommer inom vilket politiskt parti som helst med en central kärna och flyglar till höger och vänster. Den ovärderliga vinsten av en sammanslagning skulle vara, att det bleve slut på oppositionens förlamande splittring och att det skapades en maktgruppering med stora utsikter att kunna förverkliga det maktskifte, som de tre partierna hittills har gjort valhänta och fåfänga försök att åvägabringa.

Tillkomsten av en sådan maktgruppering skulle automatiskt lösa inte bara oppositionens utan samtidigt också Folkpartiets problem.